

Tompa a hanvaiak emlékezetében

Tompa Mihályt a hanvai jobbágy- és zsellérparasztok ékesszóló papnak, tudós-nak, földöntúli embernek, látnoknak tekintették. Tisztelték és félték is tőle. A jól megtermett, hosszú szakállas pap fekete ruhában, csizmában, fehér ingben, köpenyével a vállán indul el az *Agyagashegy*en, útközben meg-megáll. Félórán át néz egy-egy mezei virágszálat, letérdel egy zombék mellett, s hosszú ideig figyel a hangyák rajzását. Fenn a hegyen, a *Vaskötet*őn pedig botjára támaszkodva napnyugtáig mozdulatlanul néz a távolba. Önmagába mélyedve, szótlánul gyönyörködik a kanyargó Sajó réttel, füzessel benőtt völgyében.

Odaadón védte az igazságosságot, ellene fordult az igazságtalanságnak, a rossznak, a felelőtlenségnek, a rendtelenségnek. Haragjában hirtelen kitörő, félelmetes erejű ember volt. Ebből a szemléletből maradtak fenn a róla szóló történetek a hanvaiak emlékében, szájhagyományként.

1. Hogyan került Tompa Hanvára?

Hanvai Károly földesúr és a hívek többsége elhatározta, hogy meghívják Tompát Hanvára papnak. Másnap az úr lóra ült, s a lovászinás kíséretében felkereste Tompát Kelemérben, s átadta a gyülekezet meghívását. Tompa a meghívást elfogadta. A másik földesúr, *Darvas Pál* más pályázót támogatott. A beköszöntő ünnepeken ott volt a templomban a falu apraja-nagyja s *Darvas Pál* is. Az új pap a templomból kijövet mindenkivel kezét fogott, *Darvas Pállal* is, aki felszisszent a kézszerítésre. Utána *Darvas* gúnyos szavakkal illette Tompát: „Hogy mert ide jönni papnak, Tiszteletes Úr, mikor tudja, hogy én nem akartam. No, de kitértam én innen már egy papot, magát is kitértüm”. Tompának vér tolt az arcába, s így szólt: „Tudja a Tekintetes úr, hogy disznó az aki tőr! Ha egy úr kitérja a papját, disznóvá aljasítja magát!” *Darvas* meglepődött a válaszon, és elnevette magát. Magához ölelte a költőt: „No, jó, akkor Isten hozta Tiszteles Úr!” Attól kezdve jó barátok lettek, s napközben is betekintettek egymáshoz. Egyszer déltájon ugrott át Tompa valami hírral, de *Darvas* nem volt otthon. Azt mondták elment sétálni, de várják ebédre. Tompa látva a megterített asztalt, egy cédulát vett elő, s üzenetül ráírta: „Üres tányér, fakanál, sétálni ment *Darvas Pál*? Ebédidőben? — Tompa.”

2. A gólyához

Még tán az új káposztát sem érte meg Tompa Hanván, amikor az osztrákok törvénszék elé idézték *Kassára*. Hosszú hónapokig tartották ott börtönben. Amikor egyszer mégiscsak megnyílt a cella vasrácsos ajtaja, a parancsnok közölte vele, hogy elmehet haza. A tisztt nem tudott rendesen magyarul, de Tompa mégis megértette, hogy miről van szó. Amikor hazaért mindenkinek elmondta, mivel bocsátotta őt el a börtönből az osztrák sógor: „No, jó! Mein Freund, de több golia und galiba nem csinálni!”

3. A hanvai pap

Sokszor hívták Tompát máshová is papnak, ő azonban sohasem akart elmenni a faluból, mert jól érezte magát. Felajánlották neki, hogy legyen esperes, legyen püspök, de ő nem fogadott el semmiféle magasrangú hivatalt. Amikor hívták mindig azt válaszolta: „A hanvai pap hanvai Hanván hamvadnak el...”

4. A zsákok és a kocsisok

Tompa igen-igen erős ember volt. Senki sem mert vele ujjat húzni. Nem azért mert pap volt, hanem mert erős volt. Egyszer megparancsolta a kocsisának, hogy reggel rakjanak fel a szekérre tíz zsák búzát, mert viszik *Putnokra*, a vásárba. Tompa már készen volt, de a két kocsis a zsákokat még nem rakta fel. Tompa nem szólt semmit, fogta a zsákokat és félkézzel feldobálta a szekérre. Mikor a kocsisok előkerültek, Tompa nem szólt hozzájuk, hanem felhajította őket is a zsákok tetejére. Utána felült a bakra, kezébe fogta a gyeplőt, s a két ló elindult. A két legény csendben lapult a zsákok tetején.

5. A kovács patkója

Tompának igen jó lovai voltak. Kellettek is, mert az egyház földje olyan nagy volt, mint három módosabb parasztgazdáé együttvéve. Amellett volt rétje és erdeje is. Ha ő maga városba vagy a hozzá tartozó Lénártfalvára, s Csizbe ment, mindig az egylovos kocsi, a „bricskára” ült. Ilyenkor legtöbbször a lovat is ő hajtotta. Egyik alkalommal lesántult a lova, újonnan kellett patkoltatni. Elküldte hát a kovácshoz. Később Tompa is elment a műhelybe, ahol a mester már verte az izzó vasat, majd megedzette, s mutatta a „gazdának”. Valami miatt azonban vita támadt közöttük. Mire Tompa kezébe vette a patkót s ingerülten mondta a kovácsnak: „Még azt meri állítani, mester úr, hogy ez a patkó erős?” S karját megfeszítve, ketté törte az új patkót. A kovács elálmélkodott, mert bár hallott már egyet-mást a zsákok dobálásáról, de ilyesmit gondolni sem mert. Zavarában azt mondta: „Igen ám, Tiszteles úr, de a ló nem ilyen erős!” A költő nem szólt vissza semmit.

6. A kútnál

Amikor a második fia született, akit Gézának kereszteltek — az apa kint foglalatoskodott az udvaron. Meghagyta, hogy ha a gyerek már megvan, kiáltssanak ki neki. Eppen vizet húzott a kútból, mikor odakiáltottak neki, hogy „fiú”. Tompa az örömtől annyira megzavarodott, hogy a nagy gémeskút ostorán felhúzott telj veder beleakadt a kút kávájába, leszakadt és visszazuhan. Tompa mereven és aggódva nézett a kútra és halkán, szinte önmagának sűgva mondotta: Nem lesz hosszú életű — itt fog majd meghalni. Röviddel utána deszkafedelet csináltatott a kútra, olyant, hogy csak felnőttek tudták kinyitni. Azért, hogy a gyermek később bele ne essék a kútba. Nem is esett bele, de kilenc éves korában ott találták a kút rovásán, halottan.

* * *

Ezeket a szájhagyományként fennmaradt elbeszéléseket szülőfalumban, Hanván hallottam nagyszüleimtől, részben pedig *Katona Ferenc* szabómestertől és *Czókoly János* parasztembertől. A szabómester a legolvasottabb, legműveltebb embernek számított Hanván, és velünk együtt ő is, közvetlen szomszédságában lakott *Csizy Jánosné*nek¹ Tompák fogadott leányának, Tompáné unokahúgának. A mezőgazdasági szakíróként is ismert *Hanvay Zoltán* hagyatékán kívül neki volt a faluban a legnagyobb könyvtára és kalendáriumgyűjteménye.

Katona mesternek is voltak Tompa- emlékei. Könyvek, levelek és egyéb írások. A szájhagyomány talán az ő ajkán élt leginkább, mert ahány ráérvő ember vagy megrendelő érkezett a „schneideri”-ba, leültette őket, s miközben a forró vasalót csatogtatta — Tompáról beszélt nekik. „Igen precíz ember volt Tompa” — mondogatta. „Mindent felírt, hogy hány krajcár és mennyi lenese, mennyi bab”. S már mutatja is az írást a sárguló papíron. Mindezeket Csizyné adhatta neki, akihez bejáratos volt, mert dolgozott is neki.

Czókoly János bácsi, Tompa személyiségének és költészetének megszállott rajongója volt. Gyermekkorában két évet végzett a rimaszombati Protestáns Főgimnáziumban, de szülei nem taníttatták tovább. Ő ismerte a legtöbb Tompa-verset, főnőben, korcsmában órákon át szavalta. Neki is voltak Tompa-ereklyéi, hiszen ő is bejáratos volt „Csizyné asszonyhoz” — szemben volt a házuk egymással.

Csizynét én is személyesen ismertem. Mindig Tomparól beszélt. S hogy a helybeli szájhagyományban bizonyos irodalmi jellegű elemek is fellelhetők, az talán éppen Csizyné elbeszéléseinek tulajdonítható.²

Madarász László

¹ Csizy János Tompa utolsó segédlelkésze, majd utóda volt Hanván. Felesége 1924-ig élt ugyanott.

² A szerző által gyűjtött többi történetet (A rosszul sikerült kártyázás — Gazda a hombárban — A prédikáló presbiter — A „hajnalozás” — A kocsis száz forintja) helyszüke miatt nem közöltük. (Szerk.)